INLEIDING OVER MEISTER ECKHART

Dit keer staat de Duitse theoloog en mysticus **Meister Eckhart** centraal. Zijn doopnaam was Johannes Eckhart en hij is omstreeks 1260 geboren. Van zijn jeugd en jonge jaren is weinig met zekerheid bekend. Hij was hoogstwaarschijnlijk afkomstig uit Tambach in Thüringen, uit het oud adellijk geslacht Von Hochheim.
Al jong trad Johannes in bij de orde van de Dominicanen, waarschijnlijk in Erfurt. Samen met de Franciscanen waren zij in die tijd de toonaangevende ordes in de Theologie en omarmden de nieuwe tijdgeest: de samenleving veranderde van feodaal (macht bij de landadel), naar stedelijk (macht bij de stadsbestuurders en gilden). De Dominicanen bouwden hun kloosters dan ook bewust in de steden! Daar leerde hij lezen en schrijven o.a de Latijnse taal, en werd uiteraard ingeleid in alle aspecten van het geestelijk en liturgisch leven in een klooster. Rond zijn 16de jaar volgde hij in Parijs de studie van de z.g. **'Artes liberales'**, o.a bij de beroemde filosoof Siger van Brabant.
Deze zeven **'Vrije kunsten'** waren:
Trivium: ('taalvakken' ofwel *op het woord betrokken wetenschappen*):
1 Gramatica: taalkunde. 2 Retorica: effectief spreken. 3 Dialectica ofwel Logica: logisch redeneren.
Quadrivium ('rekenvakken' ofwel *op het* getal *betrokken wetenschappen*)
1 Aritmica: leer van de abstracte getallen. Geometrica: meetkunde. 3 Astronomia: sterrenkunde. 4 Musica: Harmonieleer.
Daar kwamen in de loop van de dertiende eeuw nog drie vakken bij, alle drie vormen van **filosofie.**
Parijs was in deze periode hét centrum van de Theologie en Filosofie. Kort vóór Eckhart er studeerde, had de beroemde theoloog Thomas van Aquino er gestudeerd en gedoceerd, en er zijn beroemde ***'Summa theologica'*** geschreven; een allesomvattende systematische ***geloofsleer***, welke nog steeds van grote invloed is. Het staat aan de basis van de z.g. 'Scholastieke theologie'. Deze kenmerkt zich door het pogen het geloof met gebruik van filosofische inzichten te verwoorden. Men probeerde dus langs verstandelijke weg inzicht te kunnen krijgen in het geopenbaarde Woord van God (in de Bijbel en in de traditie van de Kerk). Een beroemd voorbeeld is de '***Transsubstantiatieleer'***: de leer over de ***werkelijke tegenwoordigheid*** van Christus in Brood en Wijn, door de priesterlijk voltrekking van de Eucharistie. Eckhart heeft deze leer zeer zeker en diepgaand bestudeerd.
Aansluitend studeerde Johannes Eckhart theologie aan het studium generale in Keulen, een universiteit waar de grote theologische leermeester Albertus Magnum kort tevoren doceerde en zijn stempel drukte. Daarna vervolmaakte hij zijn theologische studies in Parijs, waar hij in 1302 de graad van ***magister theologiae*** (= professor) verwierf, en doceerde daar zelf ook enige jaren. In 1304 kozen zijn medebroeders hem tot eerste provinciaal van de provincie Saxonia, (Saksen). Dit omvatte toen heel noordelijk Nederland en Duitsland. In deze periode stichtte hij o.a een Dominicaner klooster in Groningen.

Hij reist dus (te voet!) enorm veel van klooster naar klooster, om –vooral in spiritueel opzicht – toezicht uit te oefenen. Hij gebruikt de reistijd om zijn mystieke gedachten te doordenken en te verdiepen. Ze vinden hun weerslag in zijn preken en in het beroemde ***'Boek der Goddelijke vertroosting'***, dat hij opdroeg aan Agnes, koningin van Hongarije, wiens vader Albrecht I vermoord was.
Een opmerkelijk voorval, tekent zijn passie voor een ***open spiritualiteit*** en een ***persoonlijk doorleeft geloof.***
Het speelde zich af in het jaar 1311 in Parijs waar meister Eckhart tijdelijk verbleef om gastcolleges te geven. In de

stad werd het toen een kerkelijk proces gevoerd tegen een vrouwelijke religieuze: de begijn Margarète de Porète. De officiële kerk voelde zich behoorlijk bedreigd door de geschriften van deze vrouw. Zij sprak over het bestaan van een ***'Kleine Kerk'*** in de individuele geest van ieder mens, waar God tenminste even goed te ontmoeten was als in de officiële 'grote, sacramentele kerk' van paus, bisschoppen, priesters. Het proces eindigde voor haar helaas op de brandstapel, maar dat verhinderde niet, dat de ideeën van deze vrouw in heel West-Europa de vrouwenkloosters en begijnhoven deden zinderen! Ook meister Eckhart werd er sterk door aangesproken.De magister-generaal van de Dominicanen was in die tijd in Parijs op bezoek en besefte blijkbaar dat een brandstapel niet het juiste antwoord was op moderne religieuze ideeën.
Het vroeg eerder om een goede doordenking ervan binnen het kader van de grote kerkelijke traditie en begrijpelijke vertaling daarvan naar de gelovigen. Toevallig 'ontdekte' hij daar Eckhart. Blijkbaar had hij gemerkt, dat ook Eckhart gevoelig was voor deze nieuw spirituele ideeën en vroeg hem deze ideeën serieus op te pakken en tegelijk voor al te hevig uitglijden te behoeden. Aldus gebeurde. Daarmee begon zijn grote werk, dat enorm bevrijdend was voor degenen, die zijn preken aanhoorden en zijn tractaten lazen. Eckhart kreeg van de overste van de orde de zorg over de Zuid-Duitse Dominicaanse zusterkloosters langs de Rijn, van Keulen, de Elzas tot Zwitserland. Werk dat hij deed van 1314 tot 1322 vanuit de standplaats Straatsburg. Tenlotte kreeg hij de leiding van het Dominicaanse *studium generale* te Keulen.

Meister Eckhart bezocht door zijn taken dus vele kloosters voor visitatie (toezicht) en preekte dan vaak in de ***Duitse taal***. Dat lijkt opmerkelijk voor zo'n groot geleerde, men preekte doorgaans in het ***Latijn.*** Maar de Dominicanen legden zich n.l. speciaal toe op goede prediking als de beste weg om geloofsmisleiding van de zusters, monniken en andere gelovigen tegen te gaan (vandaar dat zij ook wel ***'Predikheren'*** worden genoemd). Zij achtten dit beter dan het louter dreigen met vervolging door de Inquisitie.
Eckhart's preken en tractaten (boeken) zijn niet zoals gebruikelijk een uitleg van de scholastieke theologie, maar veel meer een onorthodoxe, (vrijmoedige) mystieke verbeelding.
De stijl ervan is uitdagend, prikkelt tot kritisch nadenken. Eckhart vindt dat mystiek niet iets is voor een geleerde elite, maar voor gewone, religieus gevoelige mensen.
Eckhart wil mensen bereiken die de bekende kaders durven te doorbreken. Dit is een waagstuk, want je valt uit de toon; zelfs uit je eigen toon. De teksten van Eckhart zijn in onze tijd weer zeer actueel, omdat hij zocht naar het wezenlijke in het geloof en een hekel had aan religieuze navelstaarderij:
'Wie God alleen ontmoet in de vroomheid van het gebed of in de kerk, maar niet in de stal of in de keuken, heeft er nog erg weinig van begrepen'.

ENKELE VAN DE BELANGRIJKSTE VISIES EN BEGRIPPEN BIJ ECKHART ZIJN:

God is niet te bevatten en toch in alles aanwezig: De religieuze ervaring van meister Eckart golft heen en weer tussen <u>twee polen</u>, die met ons logische verstand niet met elkaar te verenigen, maar toch allebei fundamenteel wáár zijn.

- **God is het mysterie-bij-uitstek, nooit te bevatten in menselijke woorden.**
- **En toch is diezelfde God zo ontzaglijk nabij, dat de diepste grond van mijn menselijke geest en God zelfs samenvallen.**

De vereniging tussen God en jou is dus het doel. De weg daarheen bereik je door een houding van wat hij noemt: ***'Gelatenheid'.*** Onze eerste gedachte bij het woord gelatenheid is waarschijnlijk zoiets als 'berusting, lijdzaamheid'. Dat zijn negatieve begrippen, die suggereren dat je alles maar passief hebt te ondergaan wat je overkomt. Bij Meister Eckhart betekent ***'gelâzenheit'*** iets veel positievers. Het is zeker geen berusting. Het betekent ook niet 'onverschilligheid'. Het is veeleer ***een houding van volmaakte –***

onbaatzuchtige - ontvankelijkheid.
In zijn jarenlange zelfonderzoek, en pastorale praktijk, zag hij n.l. hoeveel **oneigenlijks** er in het handelen van mensen kan zitten. Oók in het godsdienstig handelen. Dat geldt b.v. in praktijken als vasten, bidden, en het doen van goede werken. Precies omdat deze activiteiten al bij voorbaat als heilig en vroom gelden, kan er veel ongerechtigheid meegesmokkeld worden. Dan is Eckhart juist op zijn hoede: het sluipt er heel gemakkelijk in dat je deze dingen doet, omdat je denkt dat het moet, zo hoort, van je verwacht wordt, met de heimelijke verwachting dat je zo waardering krijgt van anderen, en/of van God: dat Hij je dan met Zijn genade vervuld. Maar in wezen ben je dan **onvrij**, en zo kan God niet werkelijk in jou komen.
Bij hem is gelatenheid een juist houding waarbij ons denken, spreken en handelen niet wordt bepaald door zelfzuchtige motieven, maar wordt gedragen door een ***totale onbaatzuchtige ontvankelijkheid.*** Dat wil zeggen dat je alle gebondenheid waarin je gevangen zit **loslaat**, dat je alles loslaat wat niet echt van binnenuit, uit het allerdiepst van je ziel komt. Het is een houding die gebaseerd is op de uitspraak van Jezus in het Evangelie: ***'Je leven verliezen, om het echte leven te winnen'.***

Het 'Meester-Eckhart-Portaal' van de Dominicanenkerk te Erfurt: 'Het licht schijnt in de duisternis, en de duisternis heeft het niet begrepen'.

De 'Via negativa':
Dat loslaten geldt zelfs voor je **Godsbeelden.** In zijn preken en boeken bewandelt hij daarom de zogeheten ***via negativa***, de ***"weg van de ontkenning"***: Wij mensen vormen ons graag een 'beeld' van God: liefdevolle Vader, goede Herder, de Barmhartige, de 'Rechtvaardige'. Die beelden kunnen echter gemakkelijk schijnbare zekerheden geven.
Elk Godsbeeld kan n.l. het gevaar inhouden van hunkering naar beloning, eeuwig leven, fijne innerlijke gevoelens, of vrome behaaglijkheid. Van deze God moet je als mens afscheid nemen, of zoals hij het in preek 7 zegt: ***'Het hoogste en uiterste wat een mens kan loslaten, is dat hij God omwille van God loslaat'.*** Omwille van God, dus geen totaal afscheid.

Het gaat om het ruimte maken voor God in mijzelf, mijn eigen ziel. Want in de ziel van elke mens, is een vonkje van God. ***'Je moet God niet als buiten jezelf opvatten, maar als het eigenste wat in jou is'***. (preek 5)
'God is verborgen in de grond van de ziel waar Gods grond en de grond van de ziel één grond is' (Preek 18).
Maar om alle misverstand te vorkomen zegt hij nog: '***Is de ziel dan God? Nee, de ziel is niet God, maar God is in de ziel God, zoals de zon in de spiegel de zon is'*** (preek 8 en 11). Hier zien we een gedachte die op Plato en Thomas van Aquino is gebaseerd. Eckhart vergelijkt de ziel wel met een beker die als hij leeg raakt volstroomt met de Godheid. Het gaat dus niet alleen om loslaten, maar **ook om toelaten, om ontvankelijkheid.** 'God 'zijn' laten', zegt hij letterlijk. Dan kan Hij in jou geboren worden. Eckhart noemt dit gewaar worden van de Godheid in jezelf: ***de Godsgeboorte van de Zoon in mij.***
Op bijzonder wijze spreekt hij daarover in zijn Kerstpreek: **Enkele citaten:**
Het woord dat ik in het latijn gesproken heb, staat in het heilig evangelie en betekent in onze taal zoveel als: ***'Gegroet ben jij, vol van genade, de Heer is met jou!'*** *(Lk 1,28). De heilige Geest zal van boven, van de hoogste troon naar beneden komen en zal in je komen vanuit het licht van de eeuwige Vader (Lk 1,35; Jk 1,17; Wijsh 18,15).*
Hieruit leren we drie dingen. Ten eerste: de nederigheid van de engelennatuur. Ten tweede: dat de engel zich onwaardig wist Gods moeder bij haar naam te noemen. Ten derde: dat hij dit niet alleen tot haar, maar tot een heel grote schare sprak: tot

elke goede ziel die naar God verlangt.Ik zeg: had Maria God niet eerst geestelijk gebaard, dan zou hij nooit lichamelijk uit haar geboren zijn. Ergens in het Evangelie zegt een vrouw tot onze Heer: 'Zalig is het lichaam dat jou droeg.' Toen zei onze Heer: 'Niet alleen het lichaam dat mij gedragen heeft, is zalig; zalig zijn die het woord Gods horen en het houden' (Lk ll,27vv). Het is God meer waard dat hij geestelijk geboren wordt ***uit iedere maagd****, dat is:* ***uit iedere goede ziel,*** *dan dat hij uit Maria lichamelijk geboren werd.*
Daarmee zij verstaan gegeven dat ***wij een enige zoon*** *moeten zijn, die de Vader van eeuwigheid gebaard heeft.*
Toen de Vader alle schepselen voortbracht, bracht hij mij voort en met alle schepselen stroomde ik uit en bleef toch binnen in de Vader. Precies als het woord dat ik nu spreek: het ontspringt in mij, vervolgens vertoef ik bij de voorstelling ervan, ten derde spreek ik het uit en gij allen neemt het op; toch blijft het in eigenlijke zin in mij.
Zo ben ook ik in de Vader gebleven…. Ik ben een enige zoon die de hemelse Vader van eeuwigheid gebaard heeft, maar als gij me nu vraagt of ik ook van eeuwigheid in God zoon geweest ben, antwoord ik: ja en nee; ja, ik ben zoon overeenkomstig het feit dat God mij van eeuwigheid gebaard heeft, maar ik ben géén zoon overeenkomstig de ongeborenheid.

Hoe weet je of dat zo is, en geen inbeelding is?
De toetssteen is hier volgens Eckhart het ***gevoel.*** Als je niet meer ontsteld raakt en van je stuk gebracht, door niets of niemand, en in jezelf alle vrede en vreugde vindt meer dan ooit genoten werd, dan is er sprake van de Godsgeboorte. Hij noemt dit gevoel ook 'Gelijkmoedigheid'. Niet dat je niets meer beleeft of voelt van het alledaagse leven, maar wat je ook overkomt: je kunt er tegen, je schouders zijn sterk genoeg.
Je hebt immers niets meer te verliezen, geen macht, geen groot gelijk, geen naam, geen mens en geen God.

Het boek van de goddelijke troost:
Dit boek, dat hij opdroeg aan koningin Agnes van Hongarije, nadat haar vader vermoord was, handelt over de **ware troost.**
Een van de belangrijkste vragen waarmee de mens vanaf de oertijd heeft geworsteld, is die naar de ***zin van het lijden***. Vanwaar komt het lijden? Wie is er de oorzaak van? Welke zin heeft lijden en welke zin heeft het leven nog als het zo intens wordt getekend door het verdriet om een verlies? Zolang je geniet van een goede gezondheid, succesvol bent in je werk en je een fijne partner en vrienden hebt, vind je het doodgewoon dat alles is zoals het is.
De vraag naar het waarom van het lijden komt pas op als het fout loopt. Pas dan komt er ruimte vrij voor de eigenlijke zinvragen. Wie lijdt, wordt kwetsbaar en realiseert zich meestal pas dan hoe kostbaar alles was.
Een bijzondere vorm van lijden is verdriet. Verdriet verwijst altijd naar verlies en rouw om wat voorbij is.
Dikwijls gaat het om verdriet om iemand die overleden is, maar even intens - en soms verwaarloosd - is het rouwen om een partner die de relatie verbreekt, een vriend die geen teken van leven geeft, kinderen die met hun thuis breken en een bedenkelijke weg opgaan. Telkens moet je afscheid nemen. Soms is dat afscheid heel fysiek. Andere keren neem je afstand van de voorstelling die je van die ander had. Maar hoe dan ook, verlang je naar troost.

Troosten: Uit ervaring weten we dat er veel dingen zijn die kunnen troosten: een wandeling, muziek, esthetische schoonheid en zelfexpressie. Maar de eigenlijke troost kan slechts komen van de ander die ons bij ons diepste zelf brengt en bereid is op die tocht een onvoorwaardelijke gezel te zijn. De ander moet alles aanvaarden wat kan opkomen: woede, verslagenheid, angst of hoop. Nogal wat troost is wel goedbedoeld, maar in wezen niet echt troostend. Zeggen dat het toch mooi weer is, of dat je toch de kinderen nog hebt als je partner dood is, zijn daar voorbeelden van. Dergelijke opmerkingen ontkennen het eigenlijke verdriet. Echte troost bied je, als je alle ruimte geeft om het verhaal te vertellen en onvoorwaardelijk luistert.
Juist door het vertellen van het verdriet, vindt het een bestemming in jou die luistert. Dat helpt om het te verwerken.

Dan kan er geleidelijk weer een aanvaarding groeien tegenover het leven.
Met die achtergrond heb ik de teksten van Eckhart gelezen. De vraag is hoe hij tegen het lijden en het verdriet van zichzelf en van zijn tijd aankeek, en of zijn mystiek daarbij troost kan bieden. Hij komt in meerdere teksten terug op de vraag naar de zin van het lijden. Hij schreef er zelfs een traktaat over: ***Het boek van de goddelijke vertroosting.*** Vermoedelijk ontstond het werk na 1311. Op het eerste gezicht biedt de tekst niet de troost waar je als mens op hoopt. Dat is opmerkelijk, want Eckhart leefde in een woelige tijd waarin veel mensen op een heel intense en rauwe manier in vreselijke toestanden waren gedompeld. Grote streken van Europa waren drastisch uitgedund door de pest, die in golven over het continent trok. Er was aanhoudend onrust en militair geweld. Het leven van een enkeling was nauwelijks van tel. Meister Eckhart geeft daarin geen directe troost in de zin van meeleven, ruimte bieden aan het verdriet, helpen bij het verwoorden daarvan, eerbiedig naast de ander blijven staan. In zijn boek wisselt hij heel banale adviezen af met de meest diepzinnige overwegingen.
Ik geef enkele voorbeelden van dat banale:

- In ons leven is nu eenmaal niets helemaal volmaakt. En wat mensen doen is nooit helemaal zuiver. Alles wat ons overkomt, is een mengsel van geluk en ongeluk.
- Indien je wordt getroffen door tegenslag, blijf dan kijken naar wat goed was.
- Als je lijdt, kijk naar degenen die er nog erger aan toe zijn dan jezelf.
- Als een ongeluk je treft, bedenk dan hoeveel jaren het je goed is gegaan.

Het klinkt allemaal nogal koel, en weinig meelevend. Het zijn allemaal rationele zoethoudertjes waar niemand een boodschap aan heeft en die men amper van zo'n diepzinnige man zou verwachten. Maar bij intenser bekijken van de teksten, heb ik het gevoel dat er toch ook iets wezenlijk wordt aangereikt, mystieke inzichten, die onze gangbare opvattingen over troost op een belangrijke manier corrigeren of aanvullen. Voor hem is de uiteindelijk ***ware troost*** iets is dat zich ***binnen in de mens*** afspeelt in zijn verhouding tot God. Het moet vanuit de diepste kern van onze ziel opwellen. Ook al doet een ander nog zo zijn best om mij te troosten, hij blijft toch buitenstaander. Hij raakt slechts de buitenkant van mijn persoon — of de ***lagere krachten van de ziel***, zoals Eckhart het uitdrukt. Troost is pas troost als die groeit vanuit de innerlijkste ***helende krachten*** van de ziel. Vandaar dat zijn uiteenzetting uitmondt in een beschrijving van de ***grond van de ziel.*** Dat is immers de plek waar de Godheid in volheid woont. In het boek zegt hij het o.a. als volgt:
*'Nu zeg ik verder **dat alle leed wordt veroorzaakt door gehechtheid aan wat mij ontnomen is**. Als ik dan verdriet heb om het verlies van uiterlijke dingen, dan is dat een duidelijk bewijs, dat ik gehecht ben aan uiterlijke dingen en dus eigenlijk gehecht ben aan leed en troosteloosheid. Is het dan een wonder dat ik moet lijden, als ik me hecht aan leed en troosteloosheid en die zoek? Mijn hart en mijn liefde verlangen in het geschapene de goedheid te vinden die God toebehoort. Ik richt me op het geschapene dat van nature slechts troosteloosheid biedt en wend me van God af, uit Wie alles stroomt. Is het dan een wonder dat ik moet lijden en treurig ben? Heus, het is bij God en de hele wereld volstrekt onmogelijk dat de mens die in de schepselen troost zoekt ook ware troost vindt. Wie echter **in het geschapene alleen God zou liefhebben** en **het geschapene in God**, die zou overal dezelfde ware en juiste troost vinden'.*

Eckhart schrijft niet: wie lijdt om een uiterlijk verlies, zoekt zijn eigen leed en had beter geleerd zich van deze wereld af te keren en enkel nog van God te houden. Er staat: *'Wie echter in het geschapene alleen God zou liefhebben en het geschapene in God, die zou overal dezelfde ware en juiste troost vinden.'*
Volgens Eckhart ademt en leeft heel de schepping door een eeuwig ontvangen van leven dat stroomt uit de Godheid. Het **wezen** van de aardse en uiterlijke dingen is getekend door deze kracht. Daarom is ook alle liefde voor dit leven en de liefde voor de geliefden een uitnodiging om in elkaar de Gevende te vieren. Gehechtheid heeft altijd weer de neiging zich aan het uiterlijk tastbare en zichtbare te hechten. Dat maakt de mens kwetsbaar. De opdracht waarvoor men staat, is te groeien naar een onthechtende gehechtheid. Dat is enkel mogelijk door een proces van verinnerlijking. Om zijn overtuiging te illustreren verwijst Eckhart naar de aansporing van Jezus om vader, moeder, broers en zusters achter te laten. Wie zijn familie loslaat, krijgt hen op twee manieren honderdvoudig terug:

'In de waarheid van God en bij mijn eigen zaligheid durf ik stellig te zeggen dat al wie zich omwille van God en de goedheid van vader en moeder, broer en zuster of wat dan ook losmaakt, het honderdvoudige op twee manieren ontvangt.
In de eerste plaats worden zijn vader, moeder, broer en zuster hem honderdmaal liever dan ze nu zijn.
Ten tweede worden niet slechts honderd, doch alle mensen, voorzover het mensen en medemensen zijn, hem onvergelijkelijk veel liever dan hem nu zijn vader, moeder of broer van nature lief zijn'.
Het gaat dus niet om een wereldvlucht of een negatieve ascese, maar een diepere openheid naar alles om je heen, in het bijzonder ook de mensen om je heen. Ik sprak laatst iemand die vertelde dat haar moeder 2 jaar geleden overleden was. Tijdens haar moeders ziekbed, had ze als dochter vreselijke angst haar straks te moeten verliezen. Ze dacht het niet aan te kunnen. Ze besloot te bidden, dat God haar daarin zou helpen. En meteen na de begrafenis kreeg ze een overweldigend inzicht: Moeder is bij God, ik ben met mijn hart bij God, dus we zijn helemaal niet gescheiden. We zijn op het allerdiepste niveau bij elkaar, in liefde. Dat gaf haar een diepe echte troost.
Een volgende stap in de omgang met lijden en verdriet is de bede in het Onze Vader: ***'Uw wil geschiede op aarde als in de hemel'.*** Eckhart gaat heel ver in de interpretatie van dit gebed. Het betekent dat men aan God overlaat wat met ons gebeurt. Alles, zowel het goede als het negatieve, lijkt verbonden met de diepere bedoeling die God heeft met de mens. Eckhart gaat zo ver in dat oervertrouwen dat hij tot gewaagde uitspraken komt, waarvoor hij later werd veroordeeld. Een voorbeeld daarvan is de volgende tekst: *'Daarom zegt het evangelie: 'Zalig zijn de armen van geest', dat wil zeggen: Een dusdanig mens is zo één van wil met God, dat hij alles wil wat God wil en op de manier zoals God het wil'.*
Eckhart past dit zelfs toe op het doen van zonden. Hoewel het verkeerd is, besef je dat het Gods wil is, en daarom accepteer je zelfs dit, omwillen wan God. Dat is krasse taal. Het gaat Eckhart er dus om, dat we steeds weer biddend herhalen en in de praktijk proberen waar te maken dat niet onze wil maar Gods diepste bedoeling zou mogen geschieden.
Dat geeft ons een innerlijke vrijheid tegenover alles wat ons leven tekent, zelfs tegen-over zonde en lijden.

Een laatste troost van Eckhart klinkt ons wat vertrouwder in de oren. God is in ons lijden en lijdt met ons mee:
'In de derde plaats zeg ik: ***dat God met ons is in het lijden, betekent dat God zelf met ons mee lijdt.*** *Heus, wie de waarheid kent, weet dat ik de waarheid spreek. God lijdt met de mensen mee, ja Hij lijdt op Zijn manier eerder en onvergelijkelijk meer dan degene die lijdt, die om Zijnentwil lijdt. Nu zeg ik: wil God dan zelf lijden, dan spreekt het vanzelf dat ik lijd, want als het goed met me gesteld is wil ik wat God wil. Elke dag bid ik wat God van mij verlangt te bidden: 'Heer, Uw wil geschiede', en toch, terwijl God wil lijden, wil ik over het lijden klagen; dat is volstrekt onterecht.*
Ook zeg ik met overtuiging dat God zo graag met ons mee lijdt, wanneer wij alleen om Zij-nentwil lijden, dat Hij lijdt zonder te lijden.Lijden is voor Hem zo gelukzalig, dat lijden voor Hem geen lijden is. En daarom zou, als het goed met ons was gesteld, ook voor ons lijden geen lijden zijn; het zou ons een zegen en een troost zijn'.
Als we terugkijken op de weg die we hebben afgelegd, dan blijven we met een merkwaardig dubbel spoor zitten. Enerzijds leert de dagelijkse ervaring hoe belangrijk een luisterende en meevoelende ander voor ons is als we verdriet hebben.
Een empatische (invoelende) houding richt zich niet alleen op wat hier en nu gebeurt, maar op de totale mens zoals hij een geschiedenis schrijft waarin vele momenten van geluk en verdriet samenspelen.
Anderzijds leert Eckhart me dat echte troost steeds van binnen moet opwellen en dat de zopas beschreven troost slechts een eerste aanzet daartoe is. Echte troost veronderstelt nog veel andere dingen. De echte troost is niet het verlangen dat je lijden wordt opgeheven, maar het besef, dat God in jouw lijden aanwezig is. Door te leren zich altijd en in alle omstandigheden af te stemmen op Gods wil groeit een vertrouwen dat in ons leven uiteindelijk alles wordt gedragen door een bron van Leven en Licht. Het gaat het er uiteindelijk om die diepste kern in onszelf te ontdekken waar de Godheid woont als eeuwige en enige Schenker van leven. Alles wat we dan doormaken, valt in die Grond en wordt er opgevangen en verwerkt op een andere manier dan wij kunnen vanuit ons ik. God lijdt en troost dan in ons. Alleen die troost kent duurzaamheid. Zoals gezegd: het

zijn vergaande inzichten die Eckhart verkondigt. En ze zijn niet zomaar direct te bevatten. Vandaar dat er gemakkelijk misverstanden over konden ontstaan. Dat leidde uiteindelijk in 1226 tot een kerkelijk proces: Eerst in Keulen waar hij toen woonde. Maar Eckhart vond het niveau van zijn aanklagers zo bedroevend, dat hij eigener beweging de zaak bij de Paus (die toen in Avignon woonde) zelf aanhangig maakte. Eckhart trok zelf ook naar het pauselijk hof om zijn ideeën te verdedigen, maar dat lukte hem maar ten dele: van de meer dan honderd aanklachten, bleven er toen nog slechts 28 over die behandeld werden. Op 11 ervan werd hij uiteindelijk veroordeeld. Voordat de veroordeling hem bereikte, stierf hij, op een onbekend tijdstip en een onbekende plaats. Volgens onderzoekers, speelde op de achtergrond de strijd mee, tussen de Dominicanen en de Franciscanen. Maar ook het slechte niveau van de aanklagers bij de Paus. Veel werd uit z'n verband gerukt. Tenslotte speelde mee, dat meister Eckhart wel een begenadigd pastor was, maar niet erg thuis was in de mores aan het Pauselijke hof en de juridische steekspelen die nu eenmaal met zo'n proces gepaard gingen.
Maar hij werd niet vergeten. Juist in onze tijd, waarin ook wij gemerkt hebben, hoe relatief onze 'grote verhalen' over God, godsdienst en zingeving zijn, trekt Eckharts zoeken naar de aanwezigheid van God in het diepst van onze ziel weer de nodige aandacht. De laatste tijd wordt daarom gepleit voor een officiële rehabilitatie van Eckhart. Het is immers wrang dat hij, die de inquisitie weinig zinvol vond, zelf als ketter terecht heeft gestaan en op twijfelachtige gronden veroordeeld werd.

LITERATUUR:

***Gelatenheid, Gemoed en hart bij Meister Eckhart*.** Gerard Visser. SUN, Nijmegen. ISBN 9789085064923. 251 blz. €24,50
Pas verschenen boek met filosofisch getint commentaar.
'Meister Eckhart, mysticus van het niet-weten' Marcel Braekers. Uitg. Averbode. ISBN 978 90 317 2522 9 € 16,50 Een pastoraal-filisofisch geschreven boek dat mooie verbanden legt met ons eigentijdse gevoelsleven.
'Het boek van de Goddelijke troost' Nederlandse vertaling van Eckharts boek. Uitg. Ten Have. ISBN 90 259 5289 5.
De tekst van Eckhart, met enkele inleidende commentaren.
'Van God houden als van niemand' Twintig vertaalde preken van Eckhart, op uitstekende wijze ingeleid door professor Frans Maas. Uitg. Gotmer, Haarlem. ISBN 90 257 0293 7

TEKSTEN VAN MEISTER ECKHART TER BESPREKING:

ALGEMENE INSTRUCTIE BIJ ELKE TEKST:

- Lees de tekst rustig door, eventueel een tweede keer hardop.
- Ga dan na: Wat roep de tekst bij mij op? Vragen? Herkenning? Weerstand? Ontroering?

HOE KUN JE BIDDEN?

Het krachtigste, machtigste gebed om alles, ja, bovenal het waardigste werk, te bereiken is het gebed dat voortkomt uit een leeg gemoed. Hoe leger het gemoed, des te krachtiger, waardiger, inniger, prijzenswaardiger en volkomener het gebed en het werk. Een leeg gemoed vermag alles. Maar wat is een leeg gemoed?
Een leeg gemoed is een gemoed dat nergens door belast of op een dwaalspoor gebracht wordt, dat nergens aan gebonden is, dat op geen enkele manier op eigenbelang uit is, maar dat verzonken is in Gods liefste wil en zich juist van eigenbelang heeft bevrijd. De mens kan nooit ook maar het minste of geringste doen dat niet hieruit — uit een leeg gemoed — zijn kracht en kunnen put. Je moet zo krachtig bidden dat alle ledematen, alle krachten — ogen, oren, hart, mond, alle zintuigen — daarop gericht zijn. En je moet niet ophouden voordat je merkt dat je je wilt verenigen met degene die je voor ogen staat en aanbidt, namelijk God.

VRAGEN:

- **Eckhart pleit te bidden met een leeg gemoed. Hoe doe jij dat: je gemoed leegmaken?**
- **Wat helpt jou om aandachtig te kunnen bidden? (Denk aan tijd, plaats, lichaamshouding, e.d.)**

- **Heb je bij het bidden (wel eens) het gevoel dat je gehoord wordt?**

JEZELF OPGEVEN:

In alles wat je als mens doet steekt vaak nog eigenzinnigheid. Of je je daar nu al dan niet bewust van bent, nooit komt er onvrede in je op die niet — of je dat nu merkt of niet — uit eigenzinnigheid voortkomt. Daar zijn de omstandigheden of wat je dwarszit geen schuld aan, je bent het zelf. Je staat er namelijk verkeerd tegenover. Begin dus bij jezelf en geef jezelf op! Heus, ook al sla je in eerste instantie op de vlucht, je komt, waarheen je ook vlucht, waar je ook bent, enkel hindernissen en onvrede tegen. Wie vrede zoekt in uiterlijke dingen, op bepaalde plaatsen, in bepaalde relaties, bij mensen of in werken, in den vreemde, in armoede of in schande — hoe groot het ook is en wat het ook zijn mag — het stelt allemaal niets voor en schenkt geen vrede. Wie zo zoekt, zoekt op de verkeerde manier. Hoe verder hij gaat, des te minder vindt hij wat hij zoekt. Hij loopt rond als iemand die verdwaald is. Hoe verder hij gaat, des te erger verdwaalt hij. Wat moet hij nu beginnen? Hij moet eerst zichzelf opgeven, dan heeft hij alles opgegeven. Heus, al gaf een mens een koninkrijk of de hele wereld op, maar zichzelf niet, dan had hij nog niets opgegeven. Maar als de mens zichzelf opgeeft en dan iets krijgt, rijkdom, eer of wat dan ook, heeft hij desondanks alles opgegeven... Wat je niet begeert, heb je opgegeven en overgegeven aan Gods wil. Daarom zei onze Heer: 'Zalig zijn de armen van geest', dat wil zeggen, zij die arm zijn aan wil. Je mag er niet aan twijfelen dat onze Heer ons, als er een betere manier was, die wel had aanbevolen toen hij verder zei: 'Wie mij wil volgen, moet eerst zichzelf opgeven.' Dat is het hele geheim. Let dus goed op jezelf en als je jezelf met je eigenzinnigheid tegenkomt, geef jezelf dan op! Dat is het allerbeste.

VRAGEN:

- **Echart roept op, om niet weg te vluchten in uiterlijke zaken. Die lijken je wel vrede en genot te verschaffen, maar het blijkt vaak schijnvrede en schijngeluk te geven. Herken je dat?**
- **Ben je zelf wel eens ergens achter aan gelopen, waarvan later bleek dat het je niet het geluk bracht dat je verwachtte?**
- **Jezelf opgeven: het is het opgeven van je eigenzinnigheid, het loslaten van je eigen ego en zonder bijbedoelingen – leeg – tegenover de ander (en God) staan. Stel je jezelf wel eens de vraag, met welke bedoelingen je met iemand contact hebt, of juist vermijdt?**

OVER HET FOUTIEVE VAN RECHTVAARDIGING DOOR WERK — HEBBEN OF ZIJN:

De mensen zouden niet zozeer moeten nadenken over wat ze ***doen*** dan wel over wat ze *zijn*. Als de mensen en de manier waarop ze leven goed waren, zouden hun werken stralend oplichten. Als je rechtvaardig bent, zijn ook je werken rechtvaardig. Denk niet dat je heiligheid kunt baseren op doen; heiligheid moet berusten op zijn, want de werken heiligen ons niet, wij moeten de werken heiligen. Hoe zogenaamd heilig de werken ook zijn, ze heiligen ons niet; het zijn immers maar werken. Het is veeleer zo dat wij al onze werken, eten, slapen, waken of wat dan ook, heiligen in de mate waarin we zijn en aan het zijn deel hebben. Als je geen deel hebt aan het grote zijn, komt er, wat je ook doet, niets van terecht. Knoop dus in je oren dat je je er volledig voor moet inzetten dat je goed bent en je niet afvraagt wat je doet of van welke aard de werken zijn, maar op welke grond ze berusten.

VRAGEN:

- **Wij zijn vaak zeer prestatiegericht. Onze waardering voor elkaar wordt daar vaak door bepaald. Dat kan makkelijk leiden tot werkheiligheid: dingen doen, niet omdat je het van binnen uit echt wilt, maar om bij anderen (en/of bij God) in het gevlei te komen. Herken je daar iets van bij anderen? En bij jezelf?**
- **Ken je mensen die zich oprecht, vanuit liefde voor anderen, belangeloos inzetten?**

DE PLAATS VAN GOD IN JE LEVEN:

De oorzaak dat het zijn en de basis van de mens volledig goed zijn, ligt daarin dat zijn gemoed God volledig is toegewend. Streef er uit alle macht naar dat God groot voor je wordt en dat al je ernst en al je ijver in al je doen en laten op hem gericht zijn. Heus, hoe meer je je zo instelt, des te beter lukt alles je, wat het ook mag zijn.
Kleef God aan, dan kleeft je alle goed-zijn aan. Zoek God, dan vind je hem en alle goed-zijn. Ja, heus, als je met die instelling op een steen zou stappen, zou dat goddelijker zijn dan dat je het lichaam van de Heer als sacrament ontving, omdat je instelling minder afgescheiden zou zijn. Wie God aankleeft, hem kleeft God en alle deugd aan. Wat je voordien hebt gezocht, zoek je nu niet meer. Wat je voordien hebt nagejaagd, jaagt nu jou na. En wat je voordien ontvluchtte, ontvlucht jou nu. Wie dus op goddelijke wijze God aankleeft, hem kleeft alles aan wat goddelijk is en hem ontvlucht alles wat daarvan veraf staat en daaraan vreemd is.

VRAGEN:

- **Denk je door de dag heen, in je dagelijkse bezigheden, wel eens aan God?**
- **In hoeverre speelt God een rol in het maken van je keuzes, je doen en laten?**

GOD IS AAN GEEN PLEK GEBONDEN:

Ettelijke mensen hebben mij gezegd dat ze zich graag van de mensen zouden terugtrekken en alleen zouden willen zijn, hun gemoedsrust hing ervan af. Ook hebben ze me gevraagd of het niet beter zou
zijn dat ze zich steeds in de kerk ophielden. Mijn antwoord daarop luidde: Nee! Waarom? Heus, de mens met wie het er goed voor staat, gaat het overal en in elk gezelschap goed. Degene met wie het er niet goed voor staat, gaat het nergens en in geen enkel gezelschap goed. Degene bij wie het goed zit, heeft God echt bij zich. Wie God echt heeft, heeft hem overal, op straat en in elk gezelschap, zowel in de kerk, als in de wildernis als in de kloostercel. Als hij hem, en hem alleen, op de juiste wijze heeft, kan niemand hem deren. Hoe komt dat? Hij heeft alleen God. Hij heeft alleen God op het oog en alles wordt hem tot louter God. Die mens draagt God in al zijn werken en overal met zich mee, zijn hele doen en laten wordt alleen door God zelf bewerkstelligd. Degene die het werk bewerkstelligt, behoort het immers meer en echter toe dan degene die het uitvoert. Als we zo louter en alleen God op het oog hebben, kan het niet anders of hij bewerkstelligt ons werk, en dan kan niets of niemand hem bij wat hij doet deren, een menigte mensen noch een bepaalde plek.

VRAGEN:

- **Op welke plaatsen ervaar jij zelf iets van het Goddelijke, een spirituele Aanwezigheid?**
- **Volgens Eckhart kan God bij je zijn op elke plek, als je er zelf maar *goed voor staat*. Wat bedoelt hij daarmee volgens jou?**

IN ALLES GOD AANGRIJPEN:

De mens die met God verenigd is, kan niets in de menigvuldigheid strooien, want hij is één in de Ene, in wie de menigvuldigheid is opgeheven, in wie er geen menigvuldigheid meer is. De mens moet God in alles aangrijpen en zich eraan wennen dat hij God qua instelling en liefde te allen tijde in zijn gemoed heeft. Let op hoe je tegenover God staat in de kerk en de kloostercel. Heb dezelfde gemoedsgesteldheid en draag die uit in de menigte, de onrust en de ongelijkheid in de wereld...
Als men het over 'gelijkheid' heeft, wil dat niet zeggen dat je alles wat je doet, alle plaatsen en alle mensen even hoog aanslaat. Dat zou niet juist zijn. Je kunt immers beter bidden dan spinnen, de kerk is een beter oord dan de straat. Maar je moet bij alles wat je doet dezelfde gemoedsgesteldheid, een gelijkmatig vertrouwen op God en dezelfde ernst hebben. Heus, als je zo jezelf steeds gelijk bent, kan niemand verhinderen dat je je God steeds bij je hebt. Degene echter in wie God niet echt woont, maar die hem als het ware steeds van buitenaf moet opnemen, nu eens hier-, dan weer daarin, en die God dus op ongelijke wijze zoekt, in de vorm van werken, mensen of plaatsen, heeft God niet. Als de mens God niet heeft, niet alleen hem zoekt, niet alleen hem liefheeft en niet alleen hem voor ogen heeft, is er allicht iets wat hem hindert. Dan stoort hem niet alleen slecht, maar ook goed gezelschap, niet alleen de straat, maar ook de kerk, niet alleen boze

woorden en werken, maar zelfs goede woorden en werken. De eigenlijke hindernis ligt immers in hem, God is hem nog niet alles geworden. Was dat wel zo, dan voelde hij zich overal en bij iedereen thuis, want hij had God en die kon niemand hem afnemen en niemand kon hem hinderen bij wat hij deed.

VRAGEN:

- **Wat zijn voor jou hindernissen, gebeurtenissen die je aan God doen twijfelen?**
- **Hoewel Echart het kunnen ervaren van God niet aan een bepaalde plaats of activiteit bindt, waarschuwt hij hier toch voor een zekere rust in het zoeken naar Hem. Is die waarschuwing voor jou terecht?**